

Печиліна О. В.,

аспірант кафедри цивільного, трудового та господарського права
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПИТАННЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ В ГАЛУЗІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ISSUES OF HARMONIZATION OF NATIONAL NORMATIVE LEGAL BASE IN STANDARDIZATION AND TECHNICAL REGULATION ACCORDINGLY TO REQUIREMENTS OF EUROPEAN UNION

У статті проведено аналіз змін, які відбуваються в Україні у зв'язку з гармонізацією вітчизняної нормативно-правової бази зі стандартизацією та технічним регулюванням відповідно до норм Європейського Союзу, розглянуто методи гармонізації, наведено статистичні дані щодо кількості гармонізованих стандартів та прийнятих технічних регламентів.

Ключові слова: технічне регулювання, національні стандарти, стандартизація, технічні регламенти.

В статье проведен анализ происходящих в Украине изменений в связи с гармонизацией отечественной нормативно-правовой базы по стандартизации и техническому регулированию в соответствии с нормами Европейского Союза, рассмотрены методы гармонизации, приведены статистические данные по количеству гармонизированных стандартов и принятых технических регламентов.

Ключевые слова: техническое регулирование, национальные стандарты, стандартизация, технические регламенты.

In the article have been made analyses of changes that take place in Ukraine normative legal base framework from standardization and technical regulation under the rights of the European Union, the methods of harmonization are considered, statistical data over are brought in relation to the amount of the harmonized standards and accepted technical regulations.

Key words: technical regulation, national standards, standardization, technical regulations.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економіки для створення зони вільної торгівлі в Україні здійснюється перехід на європейські стандарти виробництва продукції. Саме така вимога міститься в одному з пунктів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1], яку Україна підписала у 2014 році (набула чинності в січні 2016 року), та наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1493 [2]. Із 1 січня 2016 року на території України замість національних поступово впроваджуються європейські стандарти. У Додатку III Угоди про Асоціацію вказано 27 секторів продукції та інших аспектів технічного регулювання, які ми маємо гармонізувати з європейським законодавством. Також в Угоді йдеться про скасування Україною дії ГОСТів, які розроблено і прийнято до 1992 року, заміну їх на ДСТУ, ISO, EN. Це означає, що протягом десяти років наша країна зобов'язана відмовитися від старих способів виробництва, які збереглися ще з радянських часів та які не відповідають євростандартам. Замість державних стандартів виробникам пропонується використовувати європейське технічне регулювання. Тепер в Україні можуть використовуватися не тільки національні стандарти, а й міжнародні. Зобов'язання в рамках Угоди передбачають завершення процесу реформування системи технічного регулювання країни, яке розпочато понад десятиріччя тому. У результаті повної імплементації Угоди Україна створить систему технічного регулювання, котру буде горизонтально гармонізовано з відповідною системою ЄС і котра буде підтримуватись у такому стані. Тому сьогодні питання подальшої реалізації державної

політики у сфері стандартизації, технічного регулювання та гармонізації з нормами ЄС є актуальним і потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з регулюванням стандартизації та технічного регулювання, досліджували такі фахівці, як Т. Васильківська, О. Остапенко, О. Сафонова, Л. Віткін, Н. Штефан [3]. У дослідженнях Р. Овчаренко вивчається питання наближення національної системи технічного регулювання з європейською моделлю шляхом гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими нормами [4]. О. Сафонова та М. Нечипорук значну увагу приділяють особливостям технічного регулювання в країнах США, Азії та СНД, а Н. Штефан аналізує систему технічного регулювання Європейського Союзу як найефективнішу для міжнародного співробітництва [5].

Мега статті – проаналізувати актуальні проблеми та тенденції щодо гармонізації законодавства України до вимог Європейського союзу у сфері технічного регулювання.

Виклад основного матеріалу. У вересні 2017 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову, яка вносить зміни до деяких законодавчих актів України, щоб узгодити їх із Законом «Про стандартизацію» [6], який набрав чинності 03.01.2015 року. Згідно з ним, національні та міжнародні стандарти в Україні визнаються рівнозначними. Цей закон установлює добровільність застосування національних стандартів і скасовує галузеву стандартизацію. Згідно із цим Законом, дотримання стандартів – процедура добровільна, окрім виробників 9 типів про-

дукції, які мають неухильно виконувати всі прописані пункти. Це будівельні вироби, нафтопродукти, вогнепальна зброя, засоби самозахисту, охоронні системи, продукція протипожежного призначення, радіаційна техніка, електричний транспорт та тютюнові вироби. Інші – лише виконувати вимоги безпеки, викладені в технічних регламентах.

Нова редакція Закону «Про стандартизацію» закладає європейські основи розвитку галузі. Так, для уникнення дублювання ліквідовано поняття «галузева стандартизація» (його за кордоном не існує). Дотримання більшості стандартів (відповідно до Угоди) ставатиме добровільним [7]. Закон України «Про стандартизацію» створив передумови наближення національної системи стандартизації до міжнародних і європейських норм та правил, а також реалізації Угоди про асоціацію, з одного боку, між Україною, а з іншого – Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і державами-членами, зокрема в частині здійснення необхідної адміністративної та інституційної реформ [8].

Технічні умови (далі – ТУ) залишаються обов'язковими для частини харчових продуктів та підкацизних товарів.

Технічні умови передбачають до продукції вимоги не нижче ніж ті, що передбачені державними стандартами (ДСТУ). ДСТУ і ТУ не суперечать одне одному. ТУ розробляє сам виробник продукції, якщо на неї взагалі немає державних стандартів чи виробник має намір розширити асортимент продукції, вдосконалити технологічний процес, упаковку і таке інше, орієнтуючись при цьому на особливості свого виробництва.

Також ухвалення закону створює законодавче підґрунтя для адаптації «вертикального (секторального) законодавства», передбаченого частиною другою додатку III до Угоди. Необхідність припинення дії на території України ГОСТів визначено Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, згідно з якою у 2015 році Національним органом стандартизації (ДП «УкрНДНЦ») видано відповідні накази про скасування ГОСТ із втратою чинності протягом 2016–2018 років та з повною відмовою від них, починаючи з 1 січня 2019 року. Усього мали скасувати 12 090 радянських ГОСТів. Науково-технічна рада у сфері технічного регулювання при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі рекомендувала прийняти не менше 1,5 тис. міжнародних та європейських стандартів за 2018–2021 роки, що дозволить гармонізувати українські стандарти з європейськими та міжнародними як мінімум на 80%.

За 2014–2017 роки Україна скасувала 14 475 тис. застарілих міжнародних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року. Наразі діє 23 677 тис. нацстандартів, зокрема 13 211 тис. міжнародних та європейських. При цьому 2017 року Україна прийняла 1 433 нацстандарту, серед яких 1 353 – міжнародні та європейські, прийняті як національні. Станом на кінець 2017 року прийнято 1 439 національних стандартів, із яких 1 358 – міжнародні та європейські стандарти; 4 161 гармонізований європейський

стандарт прийнято як національні; скасовано усі (14 475) застарілі міждержавні стандарти (ГОСТ), розроблені до 1992 року. Фонд національних стандартів становить 23 677 національних стандартів, із яких 13 211 – міжнародні та європейські стандарти, прийняті як національні (на 27.12.2017) [8].

Станом на 2018 рік майже 65% українських стандартів гармонізовано з європейськими, а до 2020 року буде 80% гармонізації з ЄС. Це відкриє перед українськими промисловими підприємствами кращі можливості торгівлі на ринку ЄС. Сьогодні в Україні вже прийнято 57 технічних регламентів, 53 із яких розроблено на основі актів законодавства ЄС. Тобто у 57 секторах української промисловості відтепер діють такі ж вимоги і правила до якості продукції, як у країнах-членах ЄС.

Із 1 січня 2019 року більше 90% міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року, втратили чинність в Україні. Отже, зобов'язання держави щодо повного скасування радянських стандартів вчасно не виконано, але це зумовлено певними обґрунтованими обставинами.

Протягом 2016–2018 років до Національного органу стандартизації надходили пропозиції щодо подовження термінів чинності деяких ГОСТ. Після консультацій національний орган стандартизації ухвалив накази, згідно з якими 1 173 радянські ГОСТи залишаються чинними на 1 січня 2019 року до 1 січня 2022-го. Так, видано низку наказів щодо **відновлення дії ГОСТ терміном до 01.01.2020, 01.01.2021, 01.01.2022**. Зокрема це стандарти:

- на заміну яких проводиться або передбачається розроблення проектів національних стандартів;
- посилення на які є в нормативно-правових актах;
- які застосовуються в різних сферах діяльності;
- стосовно Єдиної системи конструкторської документації;
- розроблені на основі міжнародних стандартів, версії яких є актуальними та які відповідно до пункту 2 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону застосовуються як національні стандарти.

Оскільки **продовження дії ГОСТ в Україні після 2022 року не є можливим**, то Мінекономрозвитку та Національний орган стандартизації наполегливо рекомендують всім заінтересованим сторонам, які у своїй роботі використовують ГОСТ, знайти альтернативу використанню ГОСТ, які є регуляторними актами вже не дійсної держави і суперечать нововведенням, запровадженням у сфері технічного регулювання України, та зобов'язанням України щодо реформування сфери технічної стандартизації, передбаченими Угодою СОТ та Угодою про асоціацію із ЄС.

Водночас за потреби розробки національного стандарту на заміну відповідному ГОСТ будь-яка заінтересована сторона (органи влади, асоціації виробників, підприємства, громадські організації тощо) може виступити замовником розробки такого стандарту відповідно до Закону України «Про стандартизацію» [9].

Процес гармонізації національних стандартів до європейських досить тривалий, зокрема стосовно міжнародних стандартів він триває 7–8 місяців (охоплюючи процес розробки-перекладу, доповнення національного складника та кінцевого затвердження), розроблення національних стандартів триває від одного до трьох років. Багато часу займає погодження створеного стандарту з організаціями, відомствами, відповідними Технічними комітетами. Ці процедури регулює комплекс ДСТУ Національної стандартизації України.

Європейські стандарти запроваджуються шляхом підтвердження, тобто внесення дійсного в ЄС стандарту до переліку українських ДСТУ. Цей метод гармонізації стандартів зводиться до перекладу обкладинки європейського чи міжнародного стандарту, а сам текст залишається на мові оригіналу. Зумовлено це великими обсягами, вузькоспеціалізованими темами та незначною кількістю фахових перекладачів. Помилки ж у перекладі тексту можуть стати причиною помилок у роботі підприємця, який візьме цей стандарт за основу виробництва. Тобто помилка перекладача може стати перешкодою до експортування вітчизняної продукції в ЄС, а то й завдати їй виробникові істотних збитків на ринку ЄС.

Гармонізація стандартів відбувається також іншим методом – шляхом адаптації. Фахівці Національного органу стандартизації вважають його не дуже ефективним, оскільки виробники, які збираються працювати за такими стандартами, самостійно роблять переклад, тому переклад того самого стандарту здійснюють по-різному різні виробники, що може призвести до певних непорозумінь або до випуску невідповідної стандартам продукції, а в гіршому – до небезпечної.

Упровадження стандартів займаються галузеві Технічні комітети, куди входять усі зацікавлені особи: підприємці, представники центральних та місцевих органів влади, громадських та професійних об'єднань, науковці.

Усіх гармонізованих стандартів нараховується 12 566 у різних напрямках, починаючи від стандартів на продукти харчування і закінчуючи продукцією важкої промисловості.

Упровадження нової системи технічного регулювання на основі європейських стандартів зумовлюватиме не лише підвищення безпеки товарів та послуг, але й сприятиме кращому інституційному захисту прав споживачів у разі дефектної продукції. Водночас вищий рівень безпеки означає, що товари, які не відповідають вимогам безпеки, але є, ймовірно, дешевшими, будуть витіснені з ринку. Це стосуватиметься як товарів національного виробника, який не зможе адаптуватись до нових вимог, так і менш без-

печних імпортованих товарів. Це може негативно вплинути на бідніших споживачів, хоча у довгостроковій перспективі користування безпечнішими товарами сприятиме покращенню здоров'я населенню, зменшенню випадків травмування, що може компенсувати витрати на купівлю безпечніших товарів.

Треба зазначити, що такий перехід вимагатиме значних витрат на пристосування, хоча, зважаючи на досить тривалі перехідні періоди і на той факт, що Україна вже багато зробила для гармонізації свого законодавства з європейським у цій сфері, ці витрати є давноочікуваними, а тому мають бути врахованими в бізнес-планах розвитку підприємств. Україна вже прийняла понад 40 технічних регламентів, що базуються на відповідних європейських регламентах, причому останні стосуються саме тих сфер, що підлягають гармонізації.

Висновки. Підсумовуючи вищезначене, можна стверджувати, що реформована система стандартизації дозволяє підприємцеві виготовляти свою продукцію як відповідно до національних стандартів, так і відповідно до технічних умов. Звичайно, йому вигідніше працювати відповідно до гармонізованих європейських стандартів, оскільки вони надають так звану презумпцію відповідності, тобто припущення, що ця продукція відповідає вимогам директив та регламентів ЄС, якщо органами ринкового нагляду не буде доведено зворотнє. Застосування європейських гармонізованих стандартів не є обов'язковим, однак у разі незастосування слід бути готовим довести органам ринкового нагляду відповідність до суттєвих вимог технічних регламентів щодо безпеки, а презумпція відповідності не надається. Тобто вітчизняному виробникові зручніше і дешевше одразу працювати за євростандартами, ніж потім доводити, що його продукція є безпечною для споживача. Або ж взагалі потрапить ринковому нагляду на небезпечній чи невідповідній продукції, адже якщо це буде ринковий нагляд в ЄС, то це зачинить двері для експортування в Європу, а якщо в Україні – ускладнить ведення бізнесу в нашій державі. Приведення вітчизняної нормативно-правової бази та стандартів до вимог ЄС та європейських стандартів надає змогу національним виробникам підвищити якість своєї продукції до міжнародних вимог, забезпечити модернізацію свого виробництва, полегшити доступ на міжнародні ринки. Євростандарти відкривають для українських товарів ринки несередземноморських країн, де конкуренція менш жорстока і відкриває нові перспективи, а національні споживачі водночас отримують більш якісний товар, зроблений за європейськими стандартами, але в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu> (дата звернення: 15.04.2019).
2. Про прийняття європейських та міжнародних нормативних документів як національних стандартів України, змін до національних стандартів України та скасування національних стандартів України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 30 грудня 2014 р. № 1493. URL: <http://search.ligazakon.ua> (дата звернення: 15.04.2019).

3. Васильківська Т., Кабаков Ю., Козловська М., Остапенко О., Правдива О., Селінний М., Тимошенко Т., Чабак Л. Реалізація вимог щодо технічного регулювання в Україні (аграрний сектор, харчова промисловість, туризм). Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2017. 138 с.
4. Овчаренко Р.В. Перспективи законодавчого вирішення проблем реформування національної системи технічного регулювання ЄС. *Економіка і право*. 2007. № 4, С. 143–147.
5. Сафонова О.М. Міжнародне технічне регулювання: Навчальний посібник. Харків: Харківський державний університет харчування та торгівлі. 2013. 372 с.
6. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 54. Ст. 1440.
7. Інформація про національний орган стандартизації, функції якого виконує державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»). URL: <http://www.me.gov.ua> (дата звернення: 15.04.2019).
8. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. Київ. 2018. Урядовий портал. URL: <http://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/ yevropejska-integraciya> (дата звернення: 15.04.2019).
9. Щодо дії міждержавних стандартів (ГОСТ) в Україні: Роз'яснення Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 25.01.2019 р. URL: <http://quality.ua/roz-yasnennya-shhodo-diyi-mizhderzhavnih-standativ-gost-v-ukrayini/> (дата звернення: 15.04.2019).